

نقش سازه های محیطی بر تاب آوری شرکت ها در بازار سرمایه ایران

وحید جعفری^۱، عسگر پاک مرام^{۲*}، حیدر محمدزاده سالطه^۳

^۱دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران
^۲دانشیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران (عهده دار مکاتبات)

^۳دانشیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران
تاریخ دریافت: مرداد ۱۳۹۹، اصلاحیه: آبان ۱۳۹۹، پذیرش: بهمن ۱۳۹۹

چکیده

تاب آوری، ظرفیت سیستم برای جذب آشفتگی ها همراه با حفظ ساختار و عملکرد تعریف می شود. پژوهش حاضر به ارائه الگویی برای تاب آوری شرکت ها از طریق پیش بینی روابط علی میان سازه های چشم انداز مدیریت اجرایی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت، عملکرد عموم شهروندان و تاب آوری شرکت ها پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش، مدیران و کارشناسان مالی شرکت های مورد بررسی بوده و جهت گردآوری داده ها از پرسش نامه استاندارد استفاده شده است. پس از انجام آزمون های پایایی و روایی داده های نمونه، تحلیل های مربوط بر اساس رویکرد مدل یابی ساختاری صورت گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت و چشم انداز بلند مدت اجرایی اثر معنی داری بر پیش بینی تاب آوری مالی دارد. اما عملکرد عموم شهروندان تاثیر معنی داری بر پیش بینی تاب آوری مالی ندارد.

واژه های اصلی: تاب آوری سازمانی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت، چشم انداز بلند مدت اجرایی، بازار سرمایه

۱- مقدمه

توانند بحران ها را با هزینه های کم پشت سر بگذارند و همچنین قادر به مقابله با شوک های پیش بینی نشده (بحران های مالی اخیر) شوند که این امر منجر به پایدار ماندن و در برخی موارد باعث رونق پیدا کردن سازمان ها می شود [۹].

تاب آوری به عنوان مفهومی کلیدی که روز به روز بر فراگیر شدن آن افزوده می شود، نیاز به تجزیه و تحلیل از ابعاد مختلف دارد. در حال حاضر، بیشتر نهادهای درگیر برنامه ریزی برای تاب آوری، رویکردهای متفاوتی را برای پیش بینی، اندازه گیری و نظارت بر تاب آوری استفاده می کنند. علل این تنوع بیشتر به جوانی کاربرد مفهوم برمی گردد که خود را به صورت ابهام در تعریف و در نتیجه اختلاف در شاخص ها بروز می دهد. به هر حال، اگر دستورالعمل شفافی در مورد چگونگی اندازه گیری و پیش بینی عوامل متاثر بر آن وجود نداشته باشد، تصمیم گیران قادر نخواهند بود دست به انتخاب های آگاهانه در مورد سیاست ها، برنامه ها یا دخالت هایی که بیشتر بر تاب آوری مؤثر هستند، بزنند [۲۲].

شرکت ها برای اینکه در طولانی مدت یا کوتاه مدت تاب آوری مالی داشته باشند، فقط به مسئولیت اجتماعی وابسته نیستند؛ بلکه به اخلاق حسابداری و کیفیت مطلوب نیز احتیاج دارند [۱۴]. هدف شرکت های سهامی و مدیران آن ها، بیشینه سازی ارزش حقوق صاحبان سهام و به

با نگاهی دقیق به جهان پیرامون، این حقیقت آشکار می شود که جهان امروز تفاوت بسیار با گذشته دارد. از ویژگی های جهان امروز می توان جهانی سازی اقتصاد، تولید انبوه ظرفیت مازاد در اکثر بازارها، رقابت بر مبنای زمان، حجم انبوه اطلاعات و کارایی ارتباطات، دانش اطلاعات و قدرت روزافزون رقبا در بازار اشاره کرد، این موضوع بیانگر یکپارچگی و پیچیدگی بازارهای جهانی و پویایی محیط فرآوری شرکت ها و سازمان ها است. در چنین فضایی این سوال اساسی مطرح می شود که راز تاب آوری و موفقیت سازمان ها در بازار رقابتی امروز چیست [۲۳].

امروزه بحث ماندگاری، تاب آوری و پایداری در اکثر مطالعات داخلی و خارجی مطرح است و همواره شاهد هستیم که بازارهای مختلفی وجود دارد و در نهایت شرکت ها یا گروه ها، برای اینکه یک بازار به طور انحصاری در اختیار خودشان داشته باشد بهای گزافی برای آن می پردازند. به هر حال در طبیعت دنیای "رقابت های بی رحمانه برای تاب آوری و پایداری" مطرح است و تلاش بر این است که در اختیار فرد یا گروه خاص باشد. تاب آوری در برابر بحران ها یکی از مفاهیم بسیار مهم نظری و کاربردی در مدیریت بحران در سال های اخیر بوده است. این مفهوم به طرز گسترده ای در مورد جوامع تاب آور به کار گرفته شده است. سازمان های تاب آور، سازمان هایی هستند که به دلیل آمادگی و برنامه ریزی و انعطاف پذیری بالایی که در خود ایجاد می نمایند می

* pakmaram@bonabiau.ac.ir

است و به معنی جهیدن به عقب است. به همین خاطر گفته شده که تاب‌آوری عبارت است از سرعت بازگشت سیستم به حالت تعادل. بعضی از آن به توان مقاومت کردن در برابر مخاطره ها و تهدیدها یاد می‌کنند و برخی دیگر تاب‌آوری را خلاصی یافتن از پیامدها می‌دانند [۳] و در رفتار سازمانی؛ توانایی مدیریتی در مواجهه با آسیب‌پذیری ها و محدودیت ها است. پیش‌نیاز اصلی موفقیت در این حوزه، تمایل سازمان به تطبیق با محیط جدیدش است. سازمان های تاب‌آور سازمان‌هایی هستند که به دلیل آمادگی و برنامه ریزی و انعطاف‌پذیری بالایی که در خود ایجاد می‌کنند می‌توانند بحران‌ها را با هزینه‌های کم پشت سر بگذارند.

مفهوم تاب‌آوری و مقابله با مخاطرات برای جلوگیری از ایجاد بحران در یک جامعه، موضوعی است که بعد از بحران مالی سال ۲۰۰۸ در حوزه اقتصاد به آن توجه بیشتری شد و محور مباحث اصلی مجامع بین‌المللی اقتصادی همچون بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، گروه ۲۰، اتحادیه اروپا قرار گرفت. به طور نمونه در گزارش ۲۰۱۴ توسعه جهانی بانک جهانی، گزارش ۲۰۱۴ توسعه انسانی سازمان ملل، اجلاس ۲۰۱۳ داووس، سند استراتژی رشد ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ اتحادیه اروپا، گزارش ۲۰۱۳ ریسک جهانی مجمع جهانی اقتصاد و اجلاس ۲۰۱۴ گروه ۲۰ در استرالیا بحث تاب‌آوری محور اصلی مباحث بوده است. در مباحث مجامع بین‌المللی اقتصادی تاب‌آوری یکی از ویژگی‌های توسعه‌یافتگی به شمار آمده و نبود آن باعث از بین رفتن دست‌آوردهای توسعه در صورت بروز مخاطره خواهد شد [۴].

جوامع برای اینکه تاب‌آور باشند بر خدمات فراهم شده توسط سازمان‌ها متکی هستند، تا آنها را برنامه ریزی، پاسخ و بازیابی برای موقعیت‌های اضطراری و بحران‌ها قادر سازند [۲۵]. تاب‌آوری، به عنوان واکنش و سازگاری ذاتی افراد و جوامع در برابر مخاطرات است؛ به طوری که آن‌ها را قادر به کاهش خسارات و زیان‌های بالقوه ناشی از مخاطرات سازد. به دلیل به هم پیوستگی وسیع در سطح اقتصاد کلان، تاب‌آوری مالی نه تنها به ظرفیت‌های شغلی افراد بلکه به ظرفیت همه نهادها وابسته است [۲۲]. همچنین تاب‌آوری مالی به عنوان توانایی جامعه برای سازگاری اجتماعی و اقتصادی که در معرض مخاطرات طبیعی قرار دارد تعریف می‌شود. این نوع تاب‌آوری دارای دو مؤلفه است: ظرفیت جامعه برای بازگشت به شرایط اقتصادی پیش از حادثه و دوم ظرفیت جوامع برای کاهش در معرض خطر قرار گرفتن حوادث و مخاطرات آینده است [۱۲].

تاب‌آوری مالی حداقل سه توانایی مستتر در یک اقتصاد را نشان می‌دهد: ۱. توانایی مالی در اجتناب از شوک‌ها؛ هنگامی که تکانه خارجی منفی یک بخش اقتصاد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به آسانی منابع به بخش دیگر که تقاضای بیشتری دارد انتقال پیدا می‌کند. ۲. توانایی مالی در اجتناب از شوکها می‌تواند نقطه مقابل آسیب‌پذیری اقتصاد باشد. توانایی مالی در تحمل اثر شوک‌ها؛ هنگامی اتفاق می‌افتد که اثرات نامطلوب شوک‌ها جذب یا خنثی می‌شوند. این نوع تاب‌آوری هنگامی امکان‌پذیر است که اقتصاد مکانیسم‌هایی برای کاهش اثرات شوکها دارد و با جذب شوک همراه است. برای مثال وجود یک بازار مالی انعطاف

بیان دیگر، بیشینه نمودن ارزش شرکت و سهام آن است [۹]. بیشینه کردن ارزش شرکت، مستلزم بکارگیری بهینه منابع مالی و کسب بازده و مخاطره متناسب است و همچنین پایه‌ای‌ترین رکن بحث کیفیت شرکت، اطمینان یافتن از اداره شرکت و بیشینه کردن ارزش شرکت است. از این رو با توجه به نقش عوامل موثر بر تاب‌آوری مالی شرکت، یکی از مقولات بسیار مهم در راستای این امر، افزایش تاب‌آوری مالی شرکت است تا با استفاده از آن بتوان راهبردهای لازم را در جهت افزایش تاب‌آوری مالی و تداوم فعالیت شرکت‌ها تدوین نمود.

تاب‌آوری، به معنای توانایی و ظرفیت یک سازمان در مواجهه و مقابله با بحران‌ها و چالش‌ها و توانایی بازگشت به شرایط عادی کسب و کار، ویژگی بسیار مهمی است که سازمان‌ها باید برای بقا و تداوم کسب و کارشان به آن مجهز باشند. با این حال، نگرانی صرفاً منوط به فجایع نمی‌شود؛ بلکه انحراف‌ها و عدم قطعیت‌های کوچکی هم که سازمان‌ها را با چالش روبرو می‌کنند مد نظر هستند [۲۱]. جوامع برای اینکه تاب‌آور باشند بر خدمات فراهم شده توسط سازمان‌ها متکی هستند، تا آنها را برای برنامه ریزی، پاسخ و بازیابی موقعیت‌های اضطراری و بحران‌ها قادر سازند [۲۵].

با توجه به مشکلات به وجود آمده در زمینه تاب‌آوری شرکت‌ها در بازار سرمایه ایران، هدف این پژوهش چگونگی درک میزان تاب‌آوری شرکت‌ها در قبال سازه‌های چشم‌انداز مدیریت اجرایی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت و عملکرد عموم شهروندان است. همچنین، با توجه به مطالعات انجام‌شده در کشور در زمینه ارائه الگویی برای تاب‌آوری شرکت‌ها، پژوهش حاضر مؤلفه‌هایی را مورد آزمون قرار خواهد داد که در تحقیقات قبلی مورد بررسی قرار نگرفته است. از این‌رو، این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال است که چه الگویی برای تاب‌آوری شرکت‌ها در بازار سرمایه ایران مناسب است؟ به‌منظور پاسخ به این سؤال، پیش‌بینی روابط علی سازه‌های معرفی شده و تاب‌آوری شرکت‌ها مطالعه می‌شود. و انتظار می‌رود نتایج پژوهش حاضر بتواند به مدیران، تحلیل‌گران مالی، سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان در درک بهتر تاب‌آوری شرکت‌ها در قبال سازه‌های چشم‌انداز مدیریت اجرایی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت، عملکرد عموم شهروندان، کمک کرده و آن‌ها را در اتخاذ تصمیم‌های صحیح مالی و سرمایه‌گذاری کمک نماید.

تحقیق حاضر با طرح مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع و همچنین تبیین روش پژوهش و فرضیه‌های برگرفته از مسئله و مبانی نظری پژوهش ادامه یافته و سپس به تشریح نتایج آزمون فرضیه‌ها پرداخته است؛ و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادات کاربردی بیان می‌گردد.

۲- مبانی نظری، ادبیات و فرضیه‌ها

تاب‌آوری^۱ در فرهنگ لغت، خاصیت کشسانی، بازگشت‌پذیری و حالت ارتجاعی معنا شده است [۸]. ریشه تاب‌آوری از علم فیزیک گرفته شده

^۱Resilience

که چه هدفی دارد و مسیر استراتژیک سازمان چیست تعریف می شود. فریمن [۱۳] چشم انداز بلندمدت را هدف کلی سازمان می داند که به صورت ایده آل انتظارات سهامداران اصلی شرکت را نشان می دهد. برخی تحقیقات رابطه معنادار بین چشم انداز و همچنین ارتباط آن با نتایج مطلوب سازمان را به اثبات رسانده است.

در پژوهش پوتانگ [۲۰] که به بررسی روابط علی ابعاد پایداری حسابداری با بقای شرکتها پرداخته شد، نمایان ساخت که عناصر پایداری حسابداری (اخلاق حسابداری، فعالیت‌های داوطلبانه، شفافیت، افشای سرمایه انسانی و مسئولیت اجتماعی) با بقای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تایلند مستقیم و معنی‌دار است.

سویونو و همکاران [۲۳]، به بررسی اثر چرخه عمر بر ساختار سرمایه، اثر ساختار سرمایه بر عملکرد شرکت و نقش تعدیل‌کنندگی هر مرحله از چرخه عمر بر رابطه بین ساختار سرمایه و عملکرد شرکت پرداختند. آنها با استفاده از نمونه شرکت‌های بورس اندونزی طی سالهای ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ نشان دادند که چرخه عمر تأثیر با اهمیتی بر ساختار سرمایه دارد. همچنین ساختار سرمایه رابطه مثبت و معنی داری با عملکرد شرکت دارد. علاوه بر این، نتایج این پژوهش نشان داده است که مراحل ظهور و رشد، تأثیر با اهمیتی بر رابطه بین ساختار سرمایه و عملکرد شرکت دارند.

مازومدر و میترا [۱۸]، با استفاده از تعدادی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس بنگلادش طی سالهای ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۳ اثر چرخه عمر شرکتها را بر تصمیم‌گیری تأمین مالی آنها مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داده است که میزان اهرم مالی در شرکت‌هایی که در مرحله بلوغ نسبت به سایر شرکت‌هایی که در مراحل ظهور، رشد و افول قرار دارند، کمتر است.

لوح و همکاران [۱۶]، در پژوهشی با عنوان پایداری گزارشگری و ارزش شرکت پرداخته و به این نتیجه دست یافته اند که پایداری گزارشگری مالی موجب افزایش ارزش شرکت شده و حاکمیت شرکتی نیز موجب تقویت ارتباط این دو متغیر می گردد.

آسگوو [۶]، در پژوهشی به بررسی تاثیر گزارشگری پایدار بر سودآوری شرکت‌ها از سال ۲۰۱۵ تا سال ۲۰۱۶ پرداخته و به این نتیجه دست یافته است که گزارشگری پایدار موجب افزایش بازده حقوق صاحبان سهام، بازده دارایی‌ها و حاشیه سود شرکت‌ها می شود.

سنتوبلی [۲۳]، در پژوهشی با عنوان مدیریت انعطاف‌پذیری زنجیره تأمین برای پیگیری استراتژی‌های تجاری و زیست محیطی به بررسی انعطاف‌پذیری به عنوان یک موضوع مهم در زمینه مدیریت استراتژیک پرداخته و به این نتیجه دست یافتند که شرکتها برای مقابله با اختلالات مدیریتی و زیست محیطی بنگاه‌های تک مالکی و زنجیره‌های تأمین، مدل‌های تجاری انعطاف‌پذیر طراحی کنند که این پژوهش به بهبود درک تأثیر سازه‌های مختلف آزمایش شده تجربی در توسعه مفهوم تاب‌آوری کمک فراوانی در خصوص تاب‌آوری نمود.

بالوگانی و همکاران [۷]، در پژوهشی استدلال نمودند که اصول پایداری عملیاتی، باید در برگیرنده تأثیرات اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی

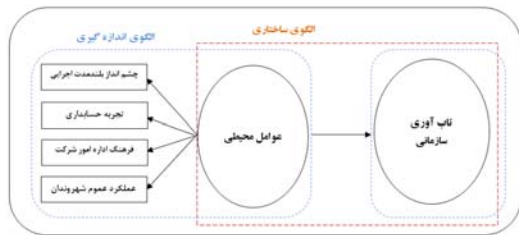
پذیر، نیروی کار دارای چندین مهارت می تواند به عنوان ابزاری برای جذب شوک استفاده شود. ۳. توانایی مالی در بازیابی سریع از شوک‌های اقتصادی تخریب‌کننده خارجی: این توانایی با استفاده از ابزارهای سیاستی جهت مقابله با اثرات شوک‌های منفی تقویت می شود. برای مثال در شرایط مالی قدرتمند، سیاست‌گذاران می توانند از کاهش مالیات جهت مقابله با اثرات شوک استفاده کنند. در واقع این نوع تاب‌آوری با شوک با اقدام متقابل همراه است [۸].

به طور کلی به استناد به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، چهار عامل مهم به عنوان عوامل محیطی در تاب‌آوری شرکت‌ها می توانند موثر باشند: الف) تجربه حسابداری: تجربه حسابداری به دانش و مهارتی اشاره دارد که برای شرکت ارزش افزوده ایجاد می کند. تجربه با درک عملیات توسط ذهن خودمان ساخته می شود. علاوه بر این مارزوکو [۱۷] اظهار می دارد که تجربه باید با دانش ما در ارتباط باشد. یکی از ویژگی‌های دانش و تجربه براساس دانش ذهنی، مهارت‌ها، درک عمیق است که منجر به دانش جمعی، هنجارها و روال‌ها و یا مهارت‌های سازمانی می‌شود. بنابراین می توان نشان داد که دانش از تجربه نشأت می‌گیرد و تجربه بالا متناسب با تخصص بدست می‌آید.

ب) فرهنگ اداره امور شرکت‌ها: فرهنگ اداره امور شرکت به عنوان محیط اعتماد، اخلاق، ارزش‌های اخلاقی و اعتماد به نفس که کارکنان با هدایت به این رفتارها در شرکت ترغیب می شوند. به عبارت دیگر فرهنگ اداره امور شرکت‌ها انگیزه شرکت برای داشتن فرهنگ با بالاترین استاندارد اخلاقی است. در حالی که حاکمیت شرکتی مربوط به ایجاد تعادل بین اهداف اقتصادی و اجتماعی بین اهداف فردی و گروهی است [۲۲] پ) عملکرد عموم شهروندان: عملکرد عموم شهروندان سازمانی یا عملکرد عموم شهروندان را می توان به عنوان رفتار خوب شرکت‌ها که نه تنها بر مشارکت تأکید می کنند بلکه تمرکز بر مسئولیت اجتماعی مانند توجه به جامعه و توجه به الزامات اجتماعی است که شرکت‌ها مجبورند مطابق تعریف شهروندی یعنی شیوه‌های برخورد شرکت با سهامدارانش از جمله کارکنان، سهامداران، مشتریان، تأمین‌کنندگان و جوامعی که در آن واقع شده اند، اشاره دارد. کارکنان، سهامداران، مشتریان و تأمین‌کنندگان ادعا می کنند شرکت‌ها شهروند خوب را از ۴ نوع فعالیت شناسایی می کنند: ۱. منافع تجاری که پایبند به قوانین و مقررات است این فعالیت (منافع) بهره‌ذینفعان و جوامع است که به طور مستقیم به سودآوری و رقابت خود در انتخاب بازار کمک می کنند. ۲. گسترش منافع شخصی به نفع سهامداران و جوامع است که می تواند منافع کوتاه مدت و میان مدت که قابل اندازه‌گیری است، برای شرکت اندازه‌گیری کند. ۳. توسعه و گسترش منافع شخصی و بلند مدت که فعالیت اجتماعی مانند آموزش و یادگیری را منجر می شود، به طوری که اثرات مهمی در ادامه موفقیت شرکت داشته باشد. ۴. ترویج منافع مشترک به شکلی که شرایط جامعه را بهبود دهد به طوری که سهامداران بدون انتظار دریافت منافع ملموس مستقیم، از شرکت حمایت می کنند [۱۷].

ت) چشم انداز بلند مدت اجرایی: چشم انداز بلند مدت اجرایی برای عملیات اجرایی، دلالت بر توجه به وضعیت آینده یا مورد نظر یک سازمان

شرکت‌ها، الگوی مفهومی پژوهش به صورت شکل (۱) تدوین شده است:

شکل (۱): الگوی مفهومی پژوهش (پونومارو، ۲۰۱۲)

۳- روش شناسی

هدف پژوهش حاضر، ارائه الگویی برای تاب‌آوری شرکت‌ها از طریق پیش‌بینی روابط علی میان سازه های چشم انداز، مدیریت اجرایی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت، عملکرد عموم شهروندان و تاب‌آوری شرکت‌ها است. این پژوهش برحسب هدف، کاربردی و از نظر روش‌های گردآوری داده‌ها، توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی مبتنی بر رویکرد مدل‌یابی ساختاری می‌باشد. برای آزمون فرضیه‌ها به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری، از نسخه ۳,۲,۷ نرم‌افزار آماری smart-pls استفاده شد. زمانی که حجم مشاهدات اندک است یا توزیع نرمالی ندارد، ترجیح بر به‌کارگیری نرم‌افزارهایی نظیر smart-pls است [۱]. مدل مسیر کمترین مجذورات جزئی با دو مجموعه از معادلات ساختاری خطی (مدل درونی یا مدل ساختاری و مدل بیرونی یا مدل اندازه‌گیری) تعریف می‌شود. مدل ساختاری، رابطه بین متغیرهای مکنون و مدل اندازه‌گیری، ارتباط بین متغیرهای مکنون و نشانگرهای مشاهده شده را معین می‌کند. همچنین، از روش پرسشنامه آنلاین^۲ و حضوری در مرحله گردآوری اطلاعات و رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی^۳ در مرحله استنتاج استفاده نموده است. در همین راستا در پژوهش حاضر بر اساس روش اختصاصی این مدل‌سازی (داوری و رضازاده [۱] حداکثر مقدار نمونه از ۱۰ برابر بیشترین روابط در بخش ساختاری، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که واجد شرایط زیر بودند، برای جامعه آماری انتخاب و مطالعه شدند: سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۶ باشد؛ در قلمرو زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶ در بورس اوراق بهادار تهران فعال باشد؛ فعالیت اصلی به‌جز سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، بانکی و لیزینگ داشته باشد. به منظور پخش پرسشنامه در بین مدیران مالی یا کارشناسان مالی شرکت‌های مورد مطالعه، از طریق شبکه‌های اجتماعی به صورت آنلاین و حضوری اطلاعات جمع‌آوری شد. مراجعات منتهی به پخش پرسشنامه ۷۲ شرکت بود که از این تعداد ۱۹ مورد به دلیل عدم‌کفایت یا صحت داده‌ها، مردود شناخته شد و تعداد مشاهدات صحیح را به ۵۳ شرکت رساند. در مورد کفایت حجم نمونه در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز باید گفت،

عملکرد یک شرکت باشد، که نهایتاً این امر می‌تواند مقاومت شرکت را بهبود بخشد و از رشد و بقای آن حمایت کند. تحقیق با استفاده از داده های بخش های مختلف صنعت و کشور، شاخص سررسید پایدار (شاخص انعطاف پذیری و پایداری)، ناشی از جمع آوری مدل بلوغ پایداری عملیات را مشخص می‌کند. همچنین نشان دهنده یکپارچگی سطح اول از شاخص های پایداری و تاب‌آوری در یک چارچوب مشترک برای بررسی رابطه قابلیت‌های تاب‌آوری و عملکرد مالی شرکتها است. پژوهش مذکور به مرور روابط بین تاب‌آوری، شیوه های پایداری و عملکرد شرکت ها می‌پردازد و به این نتیجه می‌رسد که سودآوری با هدف استراتژیک پایدار رابطه معنی داری نشان نمی دهد.

نمازی و همکاران [۵]، در پژوهشی به بررسی رابطه معیارهای سودآوری و ریسک با ارزش بازار سهام با تأکید بر جریان وجوه نقد (مورد مطالعه: شرکتهای رو به رشد و رو به افول) پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که تفاوت های چشمگیر میان سطوح دوم و پنجم چرخه عمر است. به گونه ای که صنایع موجود در مرحله دوم چرخه عمر (رشد)، تحت تأثیر متغیرهای سودآوری قرار می‌گیرند. نتایج نشان دهنده این است که روش الگوهای جریان نقدی برای تعیین مراحل چرخه عمر؛ روش تفکیک کننده بهتری است. همچنین نتایج نشان می دهد که شرکت های موجود در مرحله رشد که سود هر سهم، بازده دارایی و بازده حقوق صاحبان سهام بالایی دارند، ارزش بازار سهام آنها بیشتر است و شرکت‌های موجود در مرحله افول با توجه به ضرایب مثبت متغیرهای نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری و نسبت قیمت به سود و ارزش دفتری هر سهم، ارزش بازار سهام آنها بیشتر می شود. رسولی و فخرایی [۲]، به بررسی تاثیر ساختار سرمایه و ساختار مالکیت بر بقای شرکت ها در بورس اوراق بهادار پرداخته و به این نتیجه دست یافتند که میان ساختار سرمایه و باقی شرکت ها، رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و مالکیت عمده، تاثیر معکوس بر بقای شرکت ها دارد.

با توجه به بررسی منابع گسترده انجام شده توسط محققین، تحقیق حاضر، در هیچکدام از این پژوهش ها خارجی اشاره شده در فوق به ارائه مدلی برای تاب‌آوری شرکت ها پرداخته نشده و همچنین، در پژوهش های مورد بررسی در داخل کشور هیچکدام از متغیرهای مورد نظر در این پژوهش مرتبط با سوال اصلی پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته است.

فرضیه‌های پژوهش

با پیروی از رویکرد پونومارو [۱۹] در ردیابی الگوی تاب‌آوری شرکت‌ها، مدل تدوین شده به‌صورت مستقیم بر اساس فرضیه‌های تدوین‌شده زیر آزمون شده است.

فرضیه اول: چشم انداز بلندمدت اجرایی بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد.

فرضیه دوم: تجربه حسابداری بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد.

فرضیه سوم: فرهنگ اداری و امور بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد.

فرضیه چهارم: عملکرد عموم شهروندان بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد.

فرضیه های تدوین‌شده و مبانی نظری در ردیابی الگوی تاب‌آوری

^۲ <https://survey.porsline.ir>

^۳ PLS (Partiallesat square)

ساختاری (اعتبار درونی)	ضریب تعیین (R2)
بررسی شاخص‌های کیفیت مدل	ارتباط پیش‌بین وارسی اعتبار اشتراکی وارسی اعتبار حسو معیار نیکویی برازش (GOF) و ریشه مجذور میانگین باقیمانده (SRMR)
آزمون فرضیه‌ها	بررسی ضرایب معناداری Z مربوط به هر یک از فرضیه‌ها

جدول (۳): بررسی کیفیت مدل اندازه گیری

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
تاب آوری سازمانی	۰/۸۶۶	۰/۸۹۷	۰/۵۶۰
تجربه حسابداری	۰/۷۸۳	۰/۸۶۰	۰/۶۰۵
عملکرد عموم شهروندان	۰/۸۴۳	۰/۸۹۵	۰/۶۸۱
فرهنگ اداری و امور شرکت	۰/۷۸۸	۰/۸۴۹	۰/۵۳۲
چشم انداز بلند مدت اجرایی	۰/۷۲۰	۰/۸۲۴	۰/۵۴۰

به منظور ارزیابی مدل اندازه‌گیری (مدل بیرونی)، پایایی و روایی سازه‌ها و شاخص‌ها ارزیابی می‌شود (جدول ۴). آلفای کرونباخ و پایایی مرکب برای هر یک از سازه‌های مدل بیشتر از ۰/۷ به دست آمد. همچنین، تمام شاخص‌ها از پایایی لازم برخوردار بودند. به منظور بررسی روایی سازه‌های مدل، از روایی همگرا و روایی تشخیصی استفاده شد. معیار متوسط واریانس استخراج شده برای ارزیابی روایی همگرای تمام سازه‌های مدل، بیشتر از ۰/۵ است و با توجه به اینکه جذر میانگین واریانس استخراج شده در قطر ماتریس بیشتر از همبستگی یا سازه با سازه‌های دیگر است، بنابراین ملاک مذکور نیز از حد قابل قبولی برخوردار است. بنابراین، کیفیت سازه‌های مدل از روایی مناسبی برخوردار هستند.

به منظور ارزیابی مدل ساختاری (مدل درونی)، پس از محاسبه ضرایب مسیر، بارهای عاملی و واریانس تبیین شده متغیرها به وسیله دستور الگوریتم PLS، معنی داری مسیرها و بارهای عاملی با استفاده از روش بوت استرپ^۵ برای به دست آوردن مقادیر t بررسی می‌شود. نتایج معناداری مسیرها در جدول ۵ مشاهده می‌گردد.

همان‌طور که در جدول رابط بین سازه‌های پژوهش و معناداری آن‌ها مشاهده می‌شود؛ مسیر تجربه حسابداری و تاب‌آوری معنادار بوده است ($P < 0.004$)، از این‌رو سوال فرضیه اول مبنی بر تأثیر تجربه حسابداری بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأیید می‌شود.

مسیر عملکرد عموم شهروندان بر تاب‌آوری نیز معنادار نمی‌باشد ($P < 0.122$)، بنابراین فرضیه دوم مبنی بر تأثیر عملکرد عموم شهروندان بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأیید نمی‌شود.

مسیر فرهنگ اداری و امور بر تاب‌آوری معنادار است ($P < 0.001$)، پس فرضیه سوم مبنی بر تأثیر فرهنگ اداری و امور بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأیید می‌شود. و نهایتاً مسیر چشم‌انداز بلندمدت اجرایی بر تاب‌آوری معنادار بود ($P < 0.028$)، بنابراین فرضیه چهارم مبنی بر تأثیر چشم‌انداز

^۵ Bootstrapping

برای کسب نتایج معتبر و قابل‌تعمیم، طبق نظریه چن^۴ و همکاران [۱۱]، حجم نمونه باید نسبت ۱۰ مورد به ازای هر پارامتر برآورد شده باشد و همچنین مطالعات دیگری نیز ۵ مورد را به ازای هر پارامتر پیشنهاد کرده‌اند [۱۷]. بنابراین، با توجه به مدل ساختاری این پژوهش، مشاهدات (پرسشنامه-شرکت) موجود (۵۳ مورد) به لحاظ آماری کفایت می‌کند. در مطالعه حاضر، متغیر مکنون درون‌زا (تاب‌آوری شرکت‌ها)، متغیرهای مستقل (چشم‌انداز مدیریت اجرایی، تجربه حسابداری، فرهنگ اداری و امور شرکت، عملکرد عموم شهروندان و تاب‌آوری شرکت‌ها) به روش پرسشنامه استاندارد شده سنجیده شده است. سؤالات این پرسشنامه برگرفته از پرسشنامه استاندارد شده پوتانگ و اوساها و انیتچاکیت [۱۹] و پونومارو [۲۰] است. به علاوه، برای توسعه و بومی‌سازی ابزار پژوهش متناسب با محیط کشور و تأیید روایی آن، از نظر استادان دانشگاه و خبرگان بازار سرمایه کشور بهره برده شد. جدول (۱) اطلاعات مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۱): متغیرهای مدل پژوهش

متغیر	نقش، نوع و ساختار	تعداد سوال	منبع
چشم‌انداز مدیریت اجرایی	مستقل، ادراکی و انعکاسی	۵	پونومارو (۲۰۱۲)
تجربه حسابداری		۴	
فرهنگ اداری و امور شرکت		۴	
عملکرد عموم شهروندان		۴	
تاب‌آوری	۸	وابسته، ادراکی و انعکاسی	

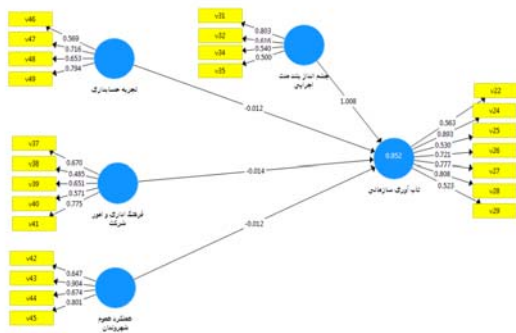
۴- یافته‌ها

حدود ۸۲ درصد پاسخ‌دهندگان، در سمت مدیر مالی یا رئیس حسابداری و مرد بودند. همچنین، سطح تحصیلات بیش از ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان کارشناسی ارشد و بالاتر بوده و شایان ذکر است که این دسته از افراد، مشارکت بهتری از حیث قبول پاسخ به پرسشنامه و کیفیت پاسخگویی داشته‌اند. در مدل پژوهش، متغیرها به صورت سازه‌های انعکاسی سطح بالاتر، مدل‌سازی گردید. مراحل کار و روش‌های استفاده شده مطابق جدول (۳) است.

جدول (۲): خلاصه مراحل تحلیل داده‌ها

پایایی	پایایی شاخص‌ها	
	آلفای کرونباخ	بررسی تک‌بعدی بودن
روایی	روایی همگرا (AVE) و تشخیصی	روایی افتراقی
	همبستگی سازه‌ها و هم خطی چندگانه (VIF)	معیار فرنل و لاکر
ارزیابی مدل	بررسی اعتبار اشتراک	برآورد ضریب مسیر

^۴ Chin

شکل (۴): ضرایب ساختاری مدل اصلاح شده

۵- نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاضر که به بررسی سازه‌های محیطی بر تاب‌آوری شرکت‌ها در بازار سرمایه ایران پرداخت نشان داد که تجربه حسابداری اثر معنی‌داری بر پیش‌بینی تاب‌آوری مالی دارد. این یافته با نتایج تحقیقات پیشین انجام شده همسو می‌باشد. علاوه بر این در تجربه بالا با درکی که از کار و توانایی مالی بدست می‌آید می‌توان دانش آن کار را نیز بیان کند. نتایج مطالعات پیشین نشان می‌دهد تجربه حسابداری به دانش و مهارتی اشاره دارد که برای شرکت ارزش افزوده ایجاد می‌کند. تجربه با درک عملیات توسط ذهن خودمان ساخته می‌شود و از این رو تاب‌آوری مالی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. یافته‌های تحقیق همچنین نشان داد که فرهنگ اداره امور شرکت اثر معنی‌داری بر پیش‌بینی تاب‌آوری مالی دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین همسو می‌باشد. نتایج مطالعات پیشین نشان می‌دهد که یک شرکت که دارای فرهنگ قوی در خصوص اداره سازمان است، به طور شفاف پاسخگوی سهامداران و ذینفعان از جمله کارکنان، مشتریان و جامعه در یک سطح بزرگ نیز هستند. همچنین یک شرکت که بهتر اداره می‌شود باعث می‌گردد تا با به رسمیت شناختن و عمل برای انجام مسئولیت‌های اجتماعی و زیست محیطی توسط سازمان هدایت و کنترل شود و پاسخگوی نیاز ذینفعان مختلف و جامعه با اهداف اقتصادی باشند. از طرف دیگر داشتن تعهد اخلاقی لازمه تعامل هر فرد در سازمان است. بر این اساس فرهنگ اداره امور شرکت به رشد دراز مدت و پایداری شرکت کمک می‌کند چون فرهنگ اداره شرکت شباهت به آگاهی اخلاقی حسابداری و تاب‌آوری شرکت را افزایش می‌دهد. در واقع فرهنگ اداره امور شرکت‌ها حسابداری پایداری و تاب‌آوری مالی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که چشم‌انداز بلند مدت اجرایی اثر معنی‌داری بر پیش‌بینی تاب‌آوری مالی دارد. طبق نتایج تحقیقات پیشین چشم‌انداز بلند مدت هدف کلی سازمان به شمار می‌رود که به صورت ایده‌آل انتظارات سهامداران اصلی شرکت را نشان می‌دهد و از این رو در تاب‌آوری شرکت تاثیر دارد. برخی تحقیقات رابطه معنادار بین چشم‌انداز و همچنین ارتباط آن با نتایج مطلوب سازمان را به اثبات رسانده‌اند. چشم‌انداز بر روی آنچه که برای سازمان مهم است مانند پیش‌بینی آینده و هدف اصلی سازمان توجه دارد. چشم‌انداز می‌تواند

بلندمدت اجرایی بر تاب‌آوری شرکت‌ها تأیید می‌شود.

در مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری مورد بررسی، برای اندازه‌گیری برازش مدل بیرونی از میانگین اشتراک و برای برازندگی مدل ساختاری از ضریب تعیین R2 استفاده می‌شود. مقدار میانگین اشتراک نشان‌دهنده درصدی از تغییرات شاخص‌ها است که به وسیله سازه متناظر توجیه می‌شود و پژوهشگران سطح قابل قبول برای اشتراک آماری را بیشتر از 0/5 ذکر کرده‌اند (لی و همکاران، ۲۰۰۸). با توجه به مقادیر R2 که نشان‌دهنده توانایی مدل در توصیف سازه است، مدل ارائه شده برازش مناسبی دارد.

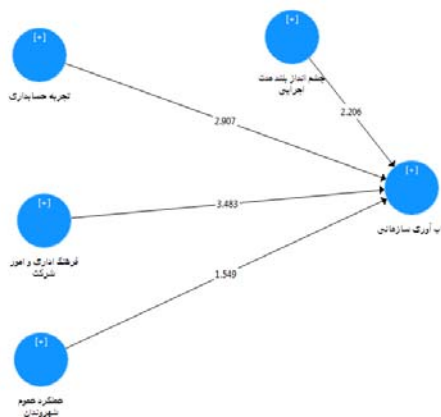
جدول (۴): بررسی روابط بین سازه‌های پژوهش و معناداری آن‌ها

مسیر	ضریب مسیر	انحراف معیار	آماره	تفسیر
تجربه حسابداری و تاب‌آوری شرکت	۰/۰۲۳	۰/۱۷۲	۲/۹۰۷	عدم رد
عملکرد عموم شهروندان و تاب‌آوری شرکت	۰/۴۳۴	۰/۲۳۳	۱/۵۴۹	رد
فرهنگ اداری و امور شرکت و تاب‌آوری شرکت	۱/۱۶۰	۰/۱۴۰	۳/۴۸۳	عدم رد
چشم‌انداز بلند مدت اجرایی و تاب‌آوری شرکت	۰/۷۳۴	۰/۱۳۴	۲/۲۰۶	عدم رد

جدول (۵): بررسی کیفیت مدل ساختاری و نیکویی برازش

مدل/سازه	SRMR	R2	R2adj	F2
تجربه حسابداری	۰/۱۰۲	۰/۷۶۳	۰/۷۴۲	۰/۲۲۲
عملکرد عموم شهروندان				۰/۱۱۱
فرهنگ اداری و امور شرکت				۰/۲۹۳
چشم‌انداز بلند مدت اجرایی				۰/۱۳۳

در ادامه مدل اصلاح شده به صورت زیر خواهد بود:

شکل (۳): نتایج آزمون t مدل اصلاح شده

برخی از شرکت‌ها بر اساس خط سه‌گانه مسئولیت اجتماعی-مسئولیت اخلاقی-مسئولیت سرمایه‌گذاری کار می‌کنند و عملکرد خود را بر اساس آن‌ها گزارش می‌کنند. بنابراین برای تاب‌آوری مالی به حمایت یک چشم-انداز مثبت و بلندمدت در شرکت نیازمند هستیم.

- Tatham, R.L., (2006), **Multivariate Data Analysis 6th Edition**. Pearson Prentice Hall, New Jersey, Humans: Critique and reformulation, *Journal of Abnormal Psychology*, 87, PP: 49-74.
- [16] Loh, L., Thomas, T. Wang, Y. (2018), **Sustainability Reporting and Firm Value: Evidence from Singapore-Listed Companies**. *Sustainability* 9(11):1-12.
- [17] Marzuki, M., Subramaniam, N., Cooper, B., Dellaportas, S., (2017), **Accounting Academics' Teaching Self-Efficacy - and Ethics Integration in Accounting Courses: A Malaysian Study**, *Asian Review of Accounting*, 25: 1-39.
- [18] Mazumder, M. M. M., Mitra, R. K. (2017), **Corporate Life Cycle and Debt Financing: Evidence from Bangladesh**, https://papers.ssrn.com/sol3/JELJOUR_Results.cfm?form_name=journalBrowse&journal_id=1508969
- [19] Ponomarov S.Y., (2012), **Understanding the concept of supply chain resilience**. *The International Journal of Logistics Management*, 20(1):124-143.
- [20] Pothong, O., & Ussahawanitchakit, P. (2011), **Sustainable accounting and firm survival: An empirical examination of Thai listed firms**. *Journal of Academy of Business and Economics*, 11(3), 1-28.
- [21] Ran Bhamra, Samir Dani & Kevin Burnard. (2011), **Resilience: the Concept, a Literature Review and Future Directions**, *Int. J. Production Research*, 49 (18), pp.5375-93.
- [22] Rose, A. (2014) **Defining and Measuring Economic Resilience to Disasters, Disasters Prevention and Management**, Vol. 13, No. 4.
- [23] Shilpa. S, N.L. Srimathi. (2015), **Role of Resilience on Perceived Stress among Pre University and Under Graduate Students**. *The International Journal of Indian Psychology | ISSN 2348-5396 Volume 2, Issue 2*.
- [24] SRC (Stockholm Resilience Centre), (2014), **Applying Resilience Thinking- Seven Principles for Building Resilience in SocialEcological Systems**, www.Stockholmresilience.Su.Se.
- [25] Stephenson Amy. (2010). **Benchmarking the Resilience of Organisations**, a Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in the Civil and Natural Resources Engineering Department; University of Canterbury.
- [26] Suyono, E., Yarram, S. R., Riswan, R. (2017). **Capital Structure, Corporate Performance, and Life Cycle: Evidence from Indonesia**. *Corporate Ownership & Control*, 14(4-2), 449-461. <http://doi.org/10.22495/cocv14i4c2art10>

تغییرات سازمان را به عقب بیاندازد. تجربه نشان می‌دهد که چشم‌انداز مثبت مربوط به آینده، انگیزه و نوآوری در اهداف سازمان را به دنبال داشته است. بسیاری از سازمان‌ها از حسابداری پایداری برای رسیدن به اهداف سازمان استفاده کرده‌اند و در چشم‌انداز شرکت خود آن را دیده‌اند.

منابع و مأخذ

- [۱] داوری، علی و رضازاده. آرش. (۱۳۹۳). مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار **PLS**. چاپ دوم، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- [۲] رسولی قهرودی، مهدی و فخرایی. احسان، (۱۳۹۷)، تاثیر ساختار سرمایه و ساختار مالکیت بر بقای شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار، فصلنامه برنامه ریزی و بودجه، سال ۲۲، ش ۱، ص ۷۳-۱۰۱.
- [۳] رفعیان، مجتبی، رضایی، محمدرضا، عسگری، علی، پرهیزکار، اکبر، شایان، سیاوس. (۱۳۹۰)، تبیین مفهومی تاب‌آوری و شاخص‌سازی آن در مدیریت سوانح اجتماع محور، برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره پانزدهم ش ۴، ص ۴۱-۱۹.
- [۴] غیاثوند، ابوالفضل، صداقت پرست، الدار؛ سمیرا، غلامرضا؛ ثنائی اقدم، محسن. (۱۳۹۳). درباره سیاست کلی اقتصاد مقاومتی مروری بر ادبیات جهانی درباره تاب‌آوری ملی، معاونت پژوهش‌های اقتصادی مجلس شورای اسلامی.
- [۵] نمازی، محمد، پاک مرام، عسگر، قادری، قدرت. (۱۳۹۶). رابطه معیارهای سودآوری و ریسک با ارزش بازار سهام با تأکید بر جریان وجوه نقد (مورد مطالعه: شرکت‌های رو به رشد و رو به افول)، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال ۹، ش ۳۳، ص ۲۳-۴.
- [6] Asuquo, I., (2018), **The Effect of Sustainability Reporting on Corporate Performance of Selected Quoted Brewery Firms in Nigeria**. *J. Business & Law Research* 6(3):1-10.
- [7] Balugani, E., Butturi, M. A., Chevers, D., Parker, D., Rimini, B. (2020), **Empirical Evaluation of the Impact of Resilience and Sustainability on Firms' Performance**. *Sustainability*, 12(5), 1742.
- [8] Briguglio, L., Gordon, C., Nadia, F., Stephanie, V. (2008). **Profiling Economic Vulnerability and Resilience in Small States: Conceptual Underpinnings Economics Department**, University of Malta, Available at: <http://www.um.edu.mt/data/assets/pdf/file/0003/89634/Vulnerability and Resilience May 08. Pdf>.
- [9] Byrne, J.P.(2016). **Firm Survival, Uncertainty and Financial Frictions: Is There a Financial Uncertainty Accelerator?**, *Economic Inquiry*, 54(1): 375-390.
- [10] Centobelli, P., Cerchione, R., Ertz, M. (2019), **Managing Supply Chain Resilience to Pursue Business and Environmental Strategies**, *Business Strategy and the Environment*.
- [11] Chin, W.W., Marcolin, B.L., Newsted, P.R., (2003). **A Partial Least Squares Latent Variable Modeling Approach for Measuring Interaction Effects: Results from a Monte Carlo, simulation study and an electronic-mail emotion/adoption study**, *Information systems research*, 14(2), PP: 189-217
- [12] Forgette, R. (2009), **Measuring and Modeling Community Resilience: SERP and DyME, For Internal Distribution Only**.
- [13] Freeman, R.E. (2010), **Strategic Management: A Stakeholder Approach**, Cambridge university press.
- [14] Gordon, N., Wu, Q. (2014), **Informed Trade, Uninformed Trade, and Stock Price Delay**, Retrieved on 22 June 2015 from <http://ssrn.com/abstract=2209073>.
- [15] Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E.,